

ИЗ ЉУБАВНОГ БЕСТИЈАРИЈУМА РИШАРА ДЕ ФУРНИВАЛА

УВОДНА БЕЛЕШКА

Ришар де Фурнивал једна је од амблематичних фигура француске средњовековне књижевности. Интелектуалац пре него што је овај термин и могао бити скован, овај радознали дух тринаестог века бавио се медицином, алхемијом, лирском поезијом и поседовао велику библиотеку, а међу првима је усвојио књижевне иновације свога времена. Наиме, зоолошку литературу ослободио је традиционалне симболичке и теолошке интерпретације, те је фигуре из *Физиолога* користио у потпуно нове сврхе. Тако је у *Љубавном бестијаријуму* познате зооморфне амблеме употребио као украсе куртоазне посланице упућене вољеној жени. Тиме је показао критички дух према бестијаријумима, најзаступљенијем жанру средњовековне дидактичке књижевности (сетимо се да је традиција *Физиолога* позната и у српској средњовековној култури) и отворио врата за што слободније испољавање маште писаца. Напоменимо да је у овоме делу, користећи се хумором и иронијом, по свему судећи критички преиспитао и куртоазну књижевност.

Наредне одломке из његовог *Љубавног бестијаријума*, изузетно популарног у француској и италијанској средњовековној књижевности, који је инспирисао стварање познатог низа таписерија *Госпа са једнорогом*, а које су са своје стране заслужне за велику популарност фигуре једнорога у савременој култури, превели су студенти француског језика и књижевности Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу.

Др Марија Панић

ОВДЕ ПОЧИЊЕ БЕСТИЈАРИЈУМ ГОСПОДИНА РИШАРА ДЕ ФУРНИВАЛА

Сви људи, по својој природи, жуде за стицањем знања. Премда, како нико нема способност свеопштег знања, иако свака појединачна ствар може бити спозната, нужно је да сваки појединац поседује знање о извесној ствари, а да оно што један човек не зна, други спозна, те је, тако, сваки предмет сазнања докучив на такав начин да не постоји нико ко самостално може овладати њиме, већ њега достижу сви људи заједно.

Међутим, овде долазимо до тога да ипак не могу сви људи живети истовремено, већ једни умиру пре него што се други роде. А, они који су живели током давних времена, знали су изузетно добро нешто што нико из нашег времена не би могао знати да то наши преци већ не беху спознали. И из тог разлога Бог, који гаји тако силну љубав према човеку, те му жели пружити све што му је неопходно, даде човеку једну изузетно својство духовне моћи, звано: памћење.

Памћење има двоја врата: вид и слух. И ка обома вратима води пут којим му можемо приступити: то су слика и реч. Слика служи оку, а реч уху. А, како је могуће стићи до места на коме памћење обитава истовремено путем слике и путем речи, чини се сасвим јасном чињеница да памћење, које је чувар блага људскога духа, стечених савршенством његове моћи спознаје, чини садашњим оно што припада прошлости. Тако, долази се до истог резултата како путем слике, тако и путем речи, јер када видимо насликану представу неке повести, на пример оне тројанске, или неке посве друге, присуствујемо подвизима неустрашивих витезова, који живљаше у тим древним временима, баш као да су пред нашим очима. А, исто се дешава и са речју: онда када присуствујемо читању неког романа, сведочимо подвизима врлих бораца, као да се одвијају испред нас. И, пошто памћење чини садашњим оно што је прошло, уз помоћ тих двају оруђа, слике и речи, сасвим је јасно како путем ових двају путева можемо стићи до памћења. А, што се мене тиче, из чијег памћења не можете ишчезнути, премила драга, без вечног трага љубави на коју сам вам се заклео, тако да не бих могао до те мере зацелити од те љубави, а да се не појави барем неки ожиљак од те ране, каквој год помисли допустим да царује мојим осећањима, желео бих да вечно обитавам у вашем сећању, уколико је нешто попут тога могућно. Стога вам шаљем ове две ствари спојене у једну, јер вам се у овом спису обраћам уједно сликом и речју, како би ме, када не будем присутан пред вама, овај спис истовремено сликом и речју вратио у ваше сећање, као да сам ту. И, показаћу вам како је овај спис истовремено и слика и реч. Јер, посве је очигледно да садржи реч, из разлога што је све написано управо и настало не би ли изразило речи и не

бисмо ли га читали, а када читамо оно што је написано, оно се враћа својој природи речи као такве. А, са друге стране, нека тај спис садржи и слику, што је очигледно, из разлога што је непојмљиво да један спис не буде насликан. А, изнад свега, у овом спису се говори о грађи која захтева слике, из разлога што испитује природу копнених животиња и птица, које је много лакше препознати путем слике него путем неког описа. И, поврх тога, овај спис је на извесни начин заштитница свега оног што сам вам до сада послао.

Исто као што неки краљ, који одлази да ратује ван свога краљевства те са собом води један део својих најбољих ратника, док у краљевству оставља још знатно већи део њих да штите земљу, када увиди да је број војника које је повео недовољан, хитно сазива све оне које је оставио иза себе те од њих ствара своју заштитницу, тако и ја морам учинити; јер, истина је да сам вам изрекао, као и послао, много љупких речи, које ми пак нису послужиле у оној мери у којој сам очекивао, те стога морам начинити од овог последњег састава властиту заштитницу и говорити вам најбоље што могу, како бих сазнао јесте ли благонаклони према мени. Јер, чак и када ме нажалост не бисте волели, ово су ипак ствари које сигурно морају бити веома пријатне очима да их виде, памћењу да их се чува и уху да их чује. А, како овај спис представља моју заштитницу и на извесни начин последње појачање које могу послати, неопходно је да у њему узмем реч с више снаге него у осталима.

Са француског превела Најшаа Петровић

ПЕТАО, МАГАРАЦ, ПОПАЦ, ЛАБУД, ПАС, ВУК

Таква је, како кажу, природа петла: што пева ближе паду вечери или сванућу, то пева чешће, а што се више приближи средини ноћи, више даје снаге својој песми и ширине свом гласу. Помрчина сутона и зоре, који садрже и дан и ноћ у себи истовремено, симболизују љубав која нема савршене изгледе, али која такође није потпуно безнадежна. Средина ноћи представља љубав без икакве наде. И стога, пошто немам одсад више никакве наде да добијем вашу милост, то као да је и моја поноћ. А, када је у мени постојала нека нада, то је тада био мој сутон и ето зашто сам онда певао чешће, док ми сада за то треба више снаге. Разлог зашто очајник има јачи глас може се наћи, верујем, у животињи која улаже највише снаге у њакање и која има најружнији и најстрашнији глас: дивљи магарац. Заиста, он има ту особину да не њаче никада осим ако га на то не нагони страшна глад и ако ни на који начин не може да нађе храну. Али, тада се он толико напрегне њачући да му по-

пуцају сви унутрашњи органи. Пошто не могу наћи милости код вас, морам да уложим највећи напор до сада, не за снажно певање, већ за казивање са снагом и убеђењем, јер је сасвим природно што сам изгубио моћ певања, а рећи ћу вам и зашто.

Вук има такву природу да, уколико га човек спази пре но што је вук спазио њега, вук губи сву своју снагу и одважност; а ако вук види човека први, онда човек губи глас, толико да не може речи да прозбори. Ова се особина јавља такође у љубави између мушкараца и жене: када има љубави између њих двоје, ако мушкарац то први открије према понашању жене која га воли и ако је способен да је наведе да то призна, она губи могућност да одбије његову љубав. Али, пошто сам био неспособан да се стрпим, или да се уздржим да вам откријем своја осећања пре но што сазнам шта год то било што ви осећате, ви сте ми вешто измакли. Чуо сам како то кажете с времена на време, и пошто сам био први виђен, према вучјој особини, не могу да избегнем да изгубим глас. То је један од разлога зашто ово пишем у облику приповести, а не у стиху. А други разлог може се наћи у особинама попца које сам веома пажљиво пратио.

Уистину, попац толико воли своје певање да умире певајући, јер због њега губи жељу за храном и запоставља потрагу за њом. А, кроз његов пример схватио сам да је моје певање једнако узалудно и да би толико уздање у њега довело и мене самог до краја, тако да ми моја песма не би ни најмање помогла. И управо овај пример ми је показао да је, баш када сам певао најбоље и када сам изговарао најлепше речи у песми, моје стање било најгоре. Али, тога има и код лабуда, јер постоји земља где лабудови певају тако мелодично и са толико задовољства да, када се засвира харфа пред њима, они не пропуштају да ускладе свој глас са њом на исти начин као што се добош усклађује са флажолетом, и то посебно у години лабудове смрти; ето зашто се каже, када се примети да неки лабуд лепо пева: „Умреће још ове године”. Исто тако се и за дете израженог талента каже да неће дуго живети. Из тог разлога, услед страха који сам осетио да не умрем као лабуд када сам певао са највише љупкости или као попац када сам певао најрадије, одустао сам од певања како бих припремио ову одступницу, и шаљем вам је уместо те песме; јер, није могло да се деси друго но да изгубим глас почев од тренутка када ме је вук видео први, то јест чим приметих да вас волим, не знајући какав ће бити исход те пустоловине. Авај! Колико пута сам се покајао што сам вам упутио своје молбе за љубављу, јер су оне учиниле да изгубим ваше драго пријатељство! Уистину, да ми је могуће да учиним као пас, чија је особина да поједе поново оно што поврати, радо бих поново сто пута прогутао своје речи након што су ми склизнуле са усана. И, немојте се чудити што сам упоредио жену

са природом вука, јер вук има још пуно других особина које још више личе на њену љубав.

Са француског превео Младен Милосављевић

ВУК, ЗМИЈА

Јер, једна од природа вука јесте да он има тако крут врат да се не може осврнути, осим ако не окрене истовремено и цело тело. Друга природа је да вук не лови плен близу своје јазбине, већ само када је далеко. Што се треће тиче, она се састоји из овога: када се увуче у тор што тише може, ако се каква малена грана сломи под његовом шапом и направи буку, вук се тада својој шапи свети врло болним угризом.

Све ове три природе уједињене су у љубави између мушкарца и жене, јер жена може дати себе само у потпуности, што је у складу са првом природом. Оно што се одговара другој природи јесте то да ће она, ако јој се допадне мушкарац, упућивати њему веома жарку љубав докле год он буде далеко од ње; а, кад јој буде био у близини, она неће дозвољавати да се појави ни најмањи знак наклоности према њему. Оно што одговара трећој природи је то да, ако се она упусти у разговор до те мере да мушкарац схвати да га она воли, на исти начин као што се и вук свети својој шапи користећи своје зубе, исто тако она савршено добро уме да мноштвом речи прикрије и као велом да прекрије чињеницу да се и превише упустила у то; јер, она има велику жељу да сазна о другима оно што не жели да ико о њој дозна, а према мушкарцу од кога мисли да је вољена, она уме да успостави веома чврсту одбрану.

Она се понаша попут змије чија је природа таква да се, када види наог човека, уплаши и побегне што брже може; а када види обученог човека, она насрне на њега без и најмањег страха. Понашали сте се према мени на потпуно исти начин, мила моја драга.

Заправо, откада сам вас упознао, прво сам сматрао да сте пријатни, са таман онолико уздржаности колико треба, као да помало страхујете од мене, јер сам за вас био ново лице. Но, када сте сазнали да вас волим, приказали сте ми се онолико дивље колико сте желели да budete, и напали сте ме речима. Ново познанство се може упоредити са нагим човеком, а потврђена љубав са одевеним човеком. Јер, баш као што се човек рађа наг, а затим се облачи све док не одрасте и постане јак, исто тако је огољен од љубави и без икакве одбране када склопи ново познанство, толико да има смелости да госпи открије све што му је на срцу. Но, када заволи, постаје толико сметен да не зна како да се извуче из невоље и постаје потпуно притворан, толико да се не усуђује да от-

крије било шта од својих мисли, штавише, стално се прибојава да је за осуду и упада у замку као обувен мајмун.

Са француског превела Марија Миљевић

ЧУЛА, ПАНТЕР, ЈЕДНОРОГ, ЖДРАЛ, ПАУН, ЛАВ

На тај начин су ме уловили слух и вид. Зато и не чуди што сам изгубио разум и памћење, јер су слух и вид два врата памћења, као што рекох раније, и штавише, то су два најплеменитија човекова чула. Јер, човек има пет чула: вид, слух, мирис, укус и додир. Мене је уловило и чуло мириса, на исти начин као и животиње које прате до своје смрти пантера због сласти даха који издахне, и баш као једнорог који заспи уз слadak мирис девичанства младе госпе. Јер, природа једнорога је таква да не постоји ниједна животиња толико опасна за лов; на ноздрви има рог коме се ниједан оклоп не може одупрети, тако да се нико не усуђује ни да га нападне нити да му се приближи, осим ако то није млада девица. Но, када чулом мириса дође до ње, он ће пред њом клекнути и поздравити је понизно и нежно, као да себе ставља у њену службу. Зато лукави ловци, који познају његову природу, пред њим на путу постављају младу девицу, те једнорог легне на њене груди и заспи. Тада долазе ловци, који се не усуђују ни да му приђу када је будан, и убијају га. На тај начин се Љубав мени осветила: јер, ја сам био човек највише горд у погледу Љубави и чинило ми се да никада нисам упознао жену коју бих желео да волим љубављу са толико жара, као што сам чуо да се неко воли; а ипак бих радо на тај начин заволео жену. Но Љубав, која је лукави ловац, поставила ми је на пут младу девојку уз чију сам сласт убрзо утонуо у сан и која ме је навела да умрем таквом смрћу каква Љубави и приличи: да спознам очај без наде за милошћу. Зато кажем да сам био уловљен у замку чула мириса; и након тога ме је непрестано држала у својој милости мирисом, а ја сам заставио своју сопствену вољу не бих ли се покорио њеној, баш као и животиње које, када једном препознају пантера по његовом мирису, не могу се више удаљити од њега, већ ће га пратити све до смрти због сласти даха који шири. Из тог разлога, тврдим да су ме уловила ова три чула: слух, вид и мирис; а да су ме, штавише, поврх тога, уловила и друга два чула, то јест чуло укуса током љубљења и чуло додира током загрљаја, тада бих заиста потпуно и уснуо: јер, управо када не осећа ниједно од ових пет чула, човек спава. А, из љубавног сна долазе све опасности, пошто за све оне који с љубављу заспе следи смрт, као за једнорога који заспи крај младе девојке или човека који заспи поред сирене. Када бих се хтео заштитити од такве опасности, морао бих да се понашам попут

ждрала који пази на друге. Јер, кад су ждралови заједно, увек постоји један који бди док остали спавају, док су други на стражи када на њих дође ред. Како не би заспао, онај који стражари стеже каменчиће у стопалу, како не би могао успоставити стабилну равнотежу. Пошто ждралови спавају усправно, на ногама, ждрал не може ни заспати када не може да нађе равнотежу. Тврдим да је то начин на који је требало да поступим, јер ждрал који бди над осталима симболизује обазривост, која мора штитити све остале врлине. Стопала представљају вољу, јер, као што ходамо уз помоћ стопала, на исти начин наша душа, захваљујући вољи, хода од једне мисли до друге, а човек од једног до другог поступка. Ждрал, дакле, ставља каменчиће у стопала како не би могао стабилно да стоји, да не би заспао, док на исти начин разборитост надзире вољу тако обазриво да се остала чула њој не би превише препустила, пошто због ње могу бити обманута. Онај ко тако поступи не би имао чега да се боји, али моја обазривост је изгубила онолико делотворности колико и паун поружни када изгуби свој реп. Јер, паунов реп симболизује обазривост: уколико је прекривен очима, значи да морамо бити обазриви према ономе што долази; из тог разлога кажем да реп пауна симболизује обазривост, и оно што називамо обазривошћу није ништа друго до брига о ономе што тек долази. А да је реп симбол опрезности, потврђује и једна од лавових природа. Јер, лав има такву природу да, ако га прогоне да би га ухватили, онда када он није у стању да се брани и када му је неопходно да побегне, он прекрива трагове својих шапа пометајући их репом тако да нико не зна у ком правцу да га следи. Тако поступа и мудар човек који прибегава обазривости када се нађе у нужди да изврши неко дело које би на њега бацило кривицу ако би се о томе сазнало: окружује се таквим мерама предострожности да нико никада и ништа о томе неће сазнати, поступајући тако да његова обазривост брише трагове његових корака, то јест углед, добар или лош, који може произаћи из његових дела. Сходно томе реп, а нарочито паунов реп због очију које су на њему представљене, симболизује обазривост. Зато тврдим да, колико је ружна ствар паун без репа, толико је и бедна ствар човек без обазривости. А ипак, чак и да имам толико очију колико их паун има на репу, можда бих се и онда успавао снагом песме.

Са француског превела Кристина Радивојевић